

О. Трамбач,
студ. IV курсу, спеціальність “Право”,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: к.ю.н. доцент кафедри конституційного
права та правосуддя А.В. Левенець

РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права і свободи людини є визначеним нормативним виміром її соціально-культурної діяльності. Більш того, вони виступають як одна з найбільших культурних цінностей. Дивлячись на сьогоднішні реалії, де права людини стають одним з найважливіших інститутів, який потребує не лише внутрішнього національного контролю всередині конкретних держав, а ще й потребує міжнародного захисту на рівні побудови міждержавних правовідносин. Звідси можна зробити висновок, що під терміном “механізми міжнародного захисту прав людини” розуміють систему міжнародних (міждержавних) органів і організацій, які діють з метою створення міжнародних стандартів прав і свобод людини або їх відновлення у разі їх порушення [3, с. 115]. Тобто, механізм захисту прав людини — цілісна система, яка включає в себе, окрім міжнародного компоненту, ще й внутрішній (національний) захист прав людини. Сам механізм є досить динамічним в своєму розвитку, оскільки нормативна база міжнародного та національного права постійно змінюється та розширюється. Наукова юридична література останніх років відзначає активну взаємодію міжнародної та національної правових систем у внутрішньодержавному правовому регулюванні як характерної риси глобалізованого світу, а також розширення присутності міжнародного права в правових системах сучасних держав [2, с. 74].

Думки вчених з приводу зародження механізму захисту прав людини відрізняються. Такі вчені, як Бекашев К.А., Беляєв С.А. вважають, що механізм зароджується після другої світової війни, з поступовим прийняттям ряду міжнародних документів, що зобов'язують держави, які підписали їх, дотримувати і розвивати повагу до прав людини, без якої-небудь дискримінації. Першим великим правовим актом стала Загальна декларація прав і свобод людини, прийнята Генеральною

Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. Небрatenко О.О. з колективом авторів вважають, що механізм зароджується значно раніше, ще до створення ООН. Так, у Конвенції про рабство 1926 р. спори, що виникають між високими сторонами щодо застосування її положень, могли передаватися на рішення Постійної палати міжнародного правосуддя, що показує повноваження Палати здійснювати, нехай і зі значними обмеженнями, правозахисну діяльність. Конвенція про примусову працю 1930 р. зобов'язує держав-учасників представляти щорічні доповіді про заходи щодо втілення її положень у життя і конкретних питаннях, пов'язаних із застосуванням примусової праці. В рамках Ліга Націй діяла система захисту національних меншин.

Загалом в доктрині виділяють два механізми захисту прав людини: регіональний та універсальний. Ці системи є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими, що підтверджується твердженням Вітківської А. На універсальному (міжнародному) рівні захисту прав людини був відсутній той механізм, який сприяв би протистоянню державної влади, що загрожує обрушитися на особистість і поховати під собою всі ті благі побажання, які виражені в правах [5, с. 74]. В силу чого регіональні системи вбачаються найбільш ефективними в сфері залучення держави-порушника до відповідальності і відновлення порушених прав людини. На слухне міркування дослідників, регіональний рівень захисту прав людини розвивався незалежно від універсального (міжнародного) [9, с. 5]. Більш того, можна відзначити парадоксальність самого існування регіональних систем. Справа в тому, що Статут ООН не передбачає можливості створення таких систем, при цьому, однак, і не перешкоджає їхньому існуванню. З іншого боку, можна відзначити непотрібність в створенні регіональних систем для ООН. Як вважає Рона К.М. Сміт, можливо, вони будуть конкурувати з універсальною, тим самим підриваючи її авторитет [1, с. 83].

Хоча і бачиться певна суперечність між регіональним і універсальним рівнем, варто визнати, що створення і розвиток регіональних систем залежать від універсального рівня захисту прав людини. Цей зв'язок простежується і в офіційних документах, що закріплюють права людини. Всі без винятку регіональні документи відображають основні права, втілені в ЗДПЛ, а також в інших міжнародних документах про права людини. Специфіка ж регіонального рівня полягає в тому, що на законодавчому рівні в ряді держав, розташованих в одному географічному регіоні (як правило, в єдиній материковій зоні), створюються контрольно-наглядові органи для перевірки дотримання даними державами зобов'язань щодо захисту прав людини. Видова

приналежність такого документа може варіюватися в залежності від тієї чи іншої регіональної системи.

Значення регіональних систем захисту прав людини, безсумнівно, велике. Будучи проміжною ланкою між універсальним і національним рівнем, регіональні системи обмежують виключну юрисдикцію держав над своїми громадянами [10, с. 4], тим самим звертаючи увагу конкретного географічного регіону на те, що сталося порушення. Регіональні механізми щодо захисту прав людини є опором для становлення міжнародної системи захисту прав людини [6, с. 1]. Ряд дослідників схильні вважати, що регіональні механізми щодо захисту прав людини не тільки доповнюють універсальний, але і в деяких відношеннях більш ефективно доповнюють, забезпечуючи захист основних прав людини [11, с. 84].

Хоча і бачиться певна суперечність між регіональним і універсальним рівнем, варто визнати, що створення і розвиток регіональних систем залежать від універсального рівня захисту прав людини. Цей зв'язок простежується і в офіційних документах, що закріплюють права людини. Всі без винятку регіональні документи відображають основні права, втілені в ЗДПЛ, а також в інших міжнародних документах про права людини. Специфіка ж регіонального рівня полягає в тому, що на законодавчому рівні в ряді держав, розташованих в одному географічному регіоні (як правило, в єдиній материковій зоні), створюються контрольно-наглядні органи для перевірки дотримання даними державами зобов'язань щодо захисту прав людини. Видова приналежність такого документа може варіюватися в залежності від тієї чи іншої регіональної системи [7, с. 45]. На мою думку регіональна система являє собою механізм, проміжний рівень між національною і універсальною системами із захисту прав людини, сформований на певній географічній території і діючий в рамках регіональної організації держав, які ратифікують основоположний для конкретної регіональної системи документ.

Підводячи підсумок мого дослідження хотілося б відмітити, що сучасні реалії не тільки обумовлюють взаємодію країн з питань міждержавного значення, а й сприяють імплементації норм міжнародного права в національні правові системи. У джерелах національного і міжнародного права з питань реалізації і дотримання основних прав і свобод людини і громадянина на сьогодні багато в чому досягнута схожість. Звісно ж, що багато регіональних документів з прав людини рівняються на основоположний документ в цій області – Загальну декларацію прав людини. Такі значимі права, як право на життя, свободу віросповідання, свободу думки, свободу пересування, містяться в більшості (якщо не сказати у всіх) регіональних документів.

Співпраця та координація дій сучасних держав з питань прав людини значно оптимізують механізм захисту прав людини, підвищуючи ефективність в дотриманні державами гарантованих прав і свобод. Створення високоефективних регіональних систем, які є проміжною ланкою між національним рівнем захисту прав людини і універсальним (міжнародним), а також входження всіх без винятку держав в ту чи іншу регіональну систему - те, до чого має прагнути все світове співтовариство. Не можна допустити, щоб держава задовільнялася лише національним рівнем захисту прав своїх громадян. Регіональна система виступає незалежним гарантом відновлення порушених прав індивіда, який вичерпав всі можливості правового захисту в своїй державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Smith R.K.M. Text book on international human rights. Oxford: Oxford University Press, 2003.
2. Бекашев К.А. Международное право: учебник для бакалавров. М.: Проспект, 2014. 352 с.
3. Васильева Т.А. Права человека: учебник / отв. ред. Е.А. Лукашева. М.: Норма; ИНФРА-М, 2011. 560 с.
4. Вітковська А. Міжнародні організаційно-правові механізми захисту прав людини. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. № 88. С. 111-113
5. Ижиков М.Ю. Взаимодействие международного и внутригосударственного права в области защиты прав человека: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2012. 26 с.
6. Лищина И. Международные механизмы защиты прав человека URL: http://kafedr.at.ua/_bd/3/335.pdf. (дата звернення: 25.03.2019).
7. Международная и внутригосударственная защита прав человека: учебник / А.Х. Абашидзе, З.Г. Алиев, К.Ф. Амиров и др.; под ред. Р.М. Валеева. М.: Статут, 2011. 830 с.
8. Небрятенко О.О. Механизмы защиты прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации. Ростов н/Д: ФГКОУ ВО РЮИ МВД России, 2015. 212 с.
9. Региональные системы защиты прав человека: учеб. пособие / отв. ред. А.Х. Абашидзе. М.: РУДН, 2012. 400 с.
10. Саидов А.Х. Международное право прав человека: учеб. пособие / отв. ред. Б.Н. Топорнин. М.: Ин-т государства и права Рос. акад. наук, 2002. 197 с.
11. Сальников В.П., Цмай В.В. Современная система защиты прав человека // Правоведение. 1999. № 1. С. 82-98.